

– KÖNYVISMERTETÉS –

Gyula BÁNDI: *Environmental Law – Hungary*
Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2016

Bándi Gyula professzor tollából 2016 januárjában megjelent a legfrissebb, a magyar környezetjogot részletesen bemutató, angol nyelvű szakkönyv a Kluwer Law International kiadásában.

A szerző a mű elején egy SWOT-analízissel mutatja be a környezet magyarországi aktuális állapotát. A szerző – egyebek mellett – leírja, hogy Magyarország gazdag vízkincsben, valamint jelentős a hazai biodiverzitás, továbbá a hulladék mennyisége a tíz évvel ezelőttihez képest csökkent. Ásványvíz- és termálvízkészleteink európai léptékkal is jelentősek.¹

A mű következő része a környezetvédelem alapelveivel foglalkozik. Az alapelvek között találjuk például az elővigyázatosság, a megelőzés és a helyreállítás triászát. A környezetvédelem alapelvei nem pusztán szépen hangzó szavak, hanem a környezetjog alkalmazóit orientáló, a hatósági és a bírósági joggyakorlatot iránymutatással ellátó jogértelmezési kiindulópontok. Éppen ezért a környezetvédelem alapelveit mind a környezetvédelmi közigazgatási jogban, mind a környezetvédelmi büntetőjogban, mind pedig a környezetvédelmi magánjogban szem előtt kell tartani a jogszabálysöveg adekvát értelmezésekor, a helyes döntések meghozatala érdekében. Az objektív teleologikus jogértelmezés² a magyar környezetvédelmi joggyakorlatban is mindinkább átveszi a szubjektív teleologikus jogértelmezés helyét. Ebben az esetben a környezetvédelem normatív textusba foglalt alapelvei különösen fontosá válnak, mivel a törvényhozás így tudja érvényre juttatni a valós szándékait.

Bándi Gyula professzor könyvének egyik jelentős előnye a környezetvédelmi alkotmányjog bemutatása Magyarország Alaptörvényének fényében. Ez a könyvben kiemelt helyet kap. A 2011. évi Alaptörvény jelentősen fejlesztette a környezetvédelmi alkotmányjogot.³ A régi Alkotmányhoz képest számos környezeti vagy környezethez kapcsolódó jogot koncipiál. Éppen ezért fontos annak bemutatása a külföldi joghasználó közönség számára. Az Alaptörvény XXI. cikkének (2) bekezdése konstitucionalizálta a „szennyező fizet” elvet (PPP), amely a környezetet, az államot és a társadalmat védi

¹ Vö. ANTALI Dániel Gábor: A kék bolygó kincse – a vízhez való jog szabályozása nemzetközi és nemzeti szinten. *DIEIP*, 2011/4. 1–40.

² Vö. JAKAB András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében. *Jogesetek Magyarázata*, 2011/4. 86–94.

³ Vö. ÁDÁM Antal: Észrevételek a magyar alkotmányozáshoz. *Jura*, 2011/1. 201.; ÁDÁM Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Budapest, Osiris, 1998.; ÁDÁM Antal: *Bölcséletek, vallások, jogi alapértékek*. Pécs, PTE ÁJK, 2015. Vö. KOVÁCS Júlia Marianna: Egészség és környezet az Alaptörvényben. In: RIXER Ádám (szerk.): *Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére*. Budapest, KGRE ÁJK, 2012. 246–262.

a környezetszennyezőktől.⁴ Az Alaptörvény XXI. cikkének (3) bekezdése kimondja, hogy elhelyezés céljából tilos Magyarországra hulladékot behozni. Ez az európai uniós hulladékjogban ismert közelség elvének nemzeti szintű megfogalmazása. A közelség elve azt jelenti, hogy a hulladékot lehetőleg annak keletkezési helyéhez minél közelebb kell ártalmatlanítani. A régi magyar Alkotmány ezt az elvet nem tartalmazta, az Alaptörvény viszont alkotmányos szintre emelte. Az Európai Unió Bírósága előtt számos per zajlott már a közelség elvének megsértése folytán. Erre érdemes felhívni a lakosság és a gazdaság környezethasználó tagjainak figyelmét.

Alaptörvényünk XX. cikke a testi-lelki egészséghez való jogot a régi Alkotmányban foglaltakhoz hasonlóan – *inter alia* – a környezet védelmével is elő kívánja mozdítani.

A magyar környezetjog iránt érdeklődő külföldi jogászok és laikus joghasználók a magyar környezetjog történetét is megismerhetik Bándi Gyula professzor könyvéből, így láthatják a környezetjog institúció-történetének hazai evolúcióját. A jogtörténeti alapok segítik a külföldi olvasót, hogy megértse, honnan indult a magyar környezetjog és hová jutott el a XXI. század elejére. Az 1976. évi környezetvédelmi törvény után közel két évtizedet kellett várni az új magyar környezetvédelmi törvény elfogadására. A két törvény összevetéséből egyértelműen látszik a magyar környezetjog időközben bekövetkezett szemléletbeli változása, továbbá az európai értékrendhez közeledő Magyarország jogrendjének átalakulása. Az axiológiai váltás a jogi normák szintjén is tükröződik. A szociális piacgazdaságot elhagyva, Magyarország a szabad piacgazdaság útjára lépett. Ez a környezetvédelemben és – azon belül – a környezetjogban is detektálható átrendeződéssel jár.⁵ A Bándi Gyula professzor tollából megjelent mű az európai környezetjogi gondolkodók számára hozzáférhetővé teszi a szükséges jogi ismereteket. Mindazonáltal a könyv nem áll meg a jogi ismeretekről nyújtott tájékoztatásnál: szociális ökológiai alapossággal szemléli a környezetjogot és annak szatellitrendszerét. A környezetvédelem érvényesüléséhez nemcsak jogalkotók és joghasználók kellenek, hanem környezetvédő szemléletű lakosság is, amely befogadja a demokratikus értékeket,⁶ és hajlandó az önkéntes jogkövetésre. Önkéntes jogkövetés nélkül, pusztán a szankciók rendszerére nem lehet hosszú távon környezetvédelmet építeni. Szankciókra szükség van a *lex perfectá*khöz, de környezeti neveléssel és oktatással sokkal többet lehet tenni a környezetvédelemért.⁷ A szankciók ma még a környezeti jogbiztonság

⁴ Vö. CSAPÓ Orsolya: Felelősség, biztonság? A környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről szóló 2004/35/EK irányelvről. In: CSEHI Zoltán et al. (szerk.): *(Lex) Cathedra et Praxis*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 61–78. Vö. CSAPÓ Orsolya: A környezet fogalma az elméletben és a jogszabályokban. In: POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 83–99.

⁵ Vö. HORVÁTH Gergely: The renewed constitutional level of environmental law in Hungary. *Acta Juridica Hungarica*, 2015/4. 302–316.

⁶ Vö. Gyula BÁNDI: The Three Pillars of Environmental Democracy in a European Perspective. In: Gyula BÁNDI (szerk.): *Environmental Democracy and Law*. Groningen–Amsterdam, Europa Law Publishing, 2014. 37–75.; Gyula BÁNDI: Introduction into the Concept of 'Environmental Democracy'. In: Uo. 1–20.; BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

⁷ Vö. KERTÉSZ Ádám: A környezetkímélő tájhasználat nevelési vonatkozásai. In: MIKA János et al. (szerk.): *Környezeti nevelés és tudatformálás*. Eger, EKF Liceum, 2015. 137–147.

elengedhetetlen feltételei. A környezetvédelmi közjog és magánjog szankciók nélkül nem lenne működőképes. Az állami és a civil környezetvédelem szoros együttműködésére van szükség ahhoz, hogy a társadalom és az állam egymástól elválasztva, de közös célok – így a még magasabb szintű környezetvédelem – megvalósításáért tevékenykedhessen. A jogi szabályozottság bizonyos fokú kötöttséget jelent, azonban *lex naturalis*ra nem lehet demokratikus joguralmat építeni.

A környezetjog története után az állam környezetvédelmi funkciójának bemutatása következik. A kormány, a parlament, az alapvető jogok biztosa, az Országos Környezetvédelmi Tanács, az ügyészség, a környezetvédelemért felelős miniszter, a környezetvédelemmel foglalkozó hatóságok és a helyi önkormányzatok egyaránt résztvevői a szervezeten és jól működő környezetvédelmi rendszernek.

Bándi Gyula professzor külön hangsúlyozza a környezeti nevelés és oktatás relevanciáját. A szerző utal arra, hogy az 1995. évi magyar környezetvédelmi törvény is tartalmazza a környezeti nevelést a környezetvédelem megalapozása kapcsán (V. fejezet). A környezetvédelmi törvény 54. § (1) bekezdése megfogalmazza, hogy mindenkinek joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és azok fejlesztésére.

A Nemzeti Alaptanterv környezetvédelmi ismeretekkel foglalkozó részeinek kidolgozásában a környezetvédelemért felelős miniszter is részt vesz. A környezeti oktatásnak az alapvető komplex (természettudományi-ökológiai, társadalomtudományi, műszaki-technikai) ismereteken túl a szakmák gyakorlásához szükséges környezetvédelmi ismeretekre, a környezetet veszélyeztető tevékenységekre, a veszélyhelyzet megelőzésének és elhárításának alapvető kérdéseire, az egészséget befolyásoló környezeti hatásokra, valamint a környezeti állampolgári jogok megismertetésére is ki kell terjednie.

A könyv tartalmaz minden, a magyar környezetjogban az utóbbi időben bekövetkezett változást. A könyv a horizontális környezetjog után a szektorális környezetjogot tárgyalja, majd rátér a felelősségtani kérdésekre, köztük a környezetvédelmi magánjogi,⁸ a környezetvédelmi büntetőjogi⁹ és a környezetvédelmi közigazgatási jogi¹⁰ felelősségekre.

⁸ Vö. BÁNDI Gyula: Gondolatok a környezeti kártérítésről – a Ptk. régi-új szabályozása. *Magyar Jog*, 2013/3. 139–147.; CSÁK Csilla: *A környezetjogi felelősség magánjogi dogmatikája*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2013.; JÁMBOR Adrienn: Állattartás és birtokvédelem a régi és az új Ptk. tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis – Series Juridica et Politica*, 2014. 411–423.; BENCE MAKSA: Liability for environmental damages based on the civil code. *Conferinta Studenteasca Anuala „Constant” 2015*. Bukarest, Nicolae Titulescu Egyetem, 2015. 195–199.

⁹ Vö. KÓHALMI László: *A büntetőjog alapp problémái*. Pécs, PTE ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, 2012.; KÓHALMI László: A környezeti biztonság büntetőjogi és rendszeti aspektusai. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 2014. 55–60.; KÓHALMI László – BARBARA HERCEG – IGOR VULETIC: A környezet büntetőjogi védelme Magyarországon és Horvátországban az európai uniós szabályozással való harmonizáció kontextusában. In: DRINÓCZI Tímea et al. (szerk.): *Jog – Régiók – Fejlesztés*. Pécs–Eszék, PTE ÁJK–Strossmayer Egyetem ÁJK, 2013. 377–393.

¹⁰ Vö. RIXER Ádám: *A köz természete. Új irányok a magyar közigazgatásban és közigazgatás-tudományban*. Budapest, Patrocinium, 2013.; ÁDÁM RIXER: Some features of foreign language literature of Hungarian public administration in the past quarter century. In: ANDRÁS PATYI – ÁDÁM RIXER (szerk.): *Hungarian Public Administration and Administrative Law*. Passau, Schenk Verlag, 2014. 181–199.

A magyar környezetjog nem szakítható ki az európai uniós környezetvédelmi jogból, így a magyar környezetjog az elmúlt évtizedek alatt fokozatosan európaivá vált, ugyanakkor megőrizte nemzeti sajátosságait.

A természetvédelem a környezetvédelemtől részben elkülönülten, de azzal szoros összefüggésben működik a magyar *rule of law* alatt.¹¹ A természetvédelmi jog történetileg megelőzte a környezetvédelmi jogot, hiszen már az 1935. évi IV. törvénycikk az erdő és a természet védelméről szólt. A természetvédelemmel rendszertanilag összefügg a műemlékvédelem. A természet- és a műemlékvédelem sokáig közös igazgatási jogterülethez tartozott, mígnem specializálódtak. A természeti és az épített környezet védelme egyaránt fontos szempont a magyar környezetvédelemben, melyet Bándi Gyula professzor a könyvében hangsúlyoz.

A természeti erőforrások védelme után a területfejlesztés kérdésköre következik. A természeti és az épített környezet védelmét egyaránt tekintetbe kell venni a területfejlesztési koncepciókban, valamint a területrendezési és a településszerkezeti tervek megalkotásakor.¹² A települési környezetvédelmi programot egyeztetni kell az illetékes megyei önkormányzatokkal; a megyei környezetvédelmi programot pedig az illetékes regionális területfejlesztési konzultációs fórumnak is meg kell küldeni.

Bándi Gyula professzor könyve kiemeli, hogy a lakosság környezetvédelemmel kapcsolatos participációs jogait az 1995. évi magyar környezetvédelmi törvény már jóval az Aarhusi Egyezmény előtt kodifikálta. A környezetvédelmi és a természetvédelmi *actio popularis* szerves része a magyar jogrendnek. Ebből a jogalkotó a mai napig nem engedett elvenni. Mindenkinek joga, hogy környezetveszélyeztetés, környezetkárosítás vagy környezetszennyezés esetén a környezethasználók és a hatóságok figyelmét erre felhívja. A környezetvédelmi egyesületek ügyfélnek minősülnek, és a bíróságtól kérhetik, hogy a veszélyeztetőt tiltsa el a jogsértő magatartástól, illetve kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére.

Az ügyész környezetvédelmi veszélyeztetés esetén jogosult keresetet indítani a tevékenységtől eltiltás, valamint a környezetveszélyeztető magatartással okozott kár megtérítése érdekében. Az ügyész tehát – egyebek mellett – rendelkezik azzal a többletjogosultsággal, hogy kártérítésért is perelhet. Ez a jog a környezetvédelmi egyesületeket nem illeti meg. Ugyanakkor az ügyészség közreműködik annak biztosításában is, hogy a környezetvédelmi hatóságok eljárása és döntései törvényesek legyenek. Az ügyész szerepe a környezetvédelmi büntetőjogban is megjelenik. Például, amikor a vádat képviseli az új büntető törvénykönyvben önálló fejezetbe foglalt környezet és természet elleni bűncselekmények elkövetőivel szemben.

¹¹ Vö. HORVÁTH Gergely: *Az agrár-környezetvédelmi jog elméleti alapvetése és hazai szabályozásának rendszerezése, különös tekintettel agrár-természetvédelmi részterületére*. PhD-értekezés. Budapest, ELTE, 2011.; HORVÁTH Gergely: A környezetvédelem, a természetvédelem és az élőhelyvédelem viszonyrendszere a hazai jogi szabályozásban. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/7–8. 355–367.

¹² Vö. VARJÚ Viktor: *Környezetpolitika és/vagy területfejlesztés. A környezeti és fenntarthatósági politika dilemmái és viszonya a fejlesztéspolitikához*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus–Dóm, 2015.; VARJÚ Viktor: *A környezeti politika fejlesztéspolitikába történő integrációja – a stratégiai környezeti vizsgálat*. PhD-értekezés. Pécs, PTE, 2010.

A szerző hangsúlyozza, hogy a panaszokról és közérdekű bejelentésekről szóló 2013. évi CLXV. törvény megteremti a lehetőséget, hogy az alapvető jogok biztosa a közérdekű bejelentések védett elektronikus rendszerét működtesse. Ez a lehetőség a környezet védelmében is használható. Az alapvető jogok biztosának személye a jogszerű működés biztosítója. A szerző kiemeli, hogy nem az 1977. évi magyar panasztörvény egyszerű felelevenítéséről van szó, hanem egy korszerű lehetőségről.

A könyv olvasásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a mű strukturáltságából származó előnyöket, valamint a gazdag angol nyelvű bibliográfiát és a kulcsszavas keresést lehetővé tevő, a könyv végén helyet kapó Indexet. Ezek az aprónak tűnő részletek az olvasó számára lényegesen megkönnyítik a tájékozódást, az ismeretszerzést és a könyv praktikus használatát. Ugyanakkor a szerző a téma iránt érdeklődők számára angol nyelvű többlet-szakirodalmat kínál. Az angol már jó ideje a jogtudomány *lingua francája*, ezért a magyar környezetjog fejleményeit megismerni vágyók többnyire akkor is angolul keresnek irodalmat, ha az első nyelvük nem az angol. Konferenciákon, nemzetközileg elismert kiadóknál megjelenő könyvekben, valamint a hétköznapi joggyakorlatban is jobbra az angol jogi *terminus technicus*okat használják. Ami a régi jogászok számára a latin nyelv volt, az ma már az angol. Akkor is, ha a latin szaknyelvi fordulatok az angol jogi nyelvben továbbélnek.

JULESZ Máté